

ke kinderboeken voor verspreiding onder de kinderen, vooral ter gelegenheid van het kerstfeest.

Het Réveil en het kinderboek

Het Réveil streed tegen de dode orthodoxie in de kerken, door het persoonlijk geloof en de bekering te benadrukken en door de levensheiliging op de voorgrond te stellen: alleen op basis van geloof en bekering kan men zijn naaste liefhebben en een deugdzzaam leven leiden. Als een rode draad loopt dit door de kinderliteratuur.

Daarnaast nam het Réveil stelling tegen het Verlichtingsdenken dat in de 18e eeuw was opgekomen en de door het Verlichtingsdenken beïnvloede theologie, waarin aan de rede een grote plaats werd toegekend. In plaats van de rede stelde het Réveil het geloof en de bijbel, de openbaring, centraal.

Eén van de Réveilvoormannen, I. da Costa, heeft deze stellingname in zijn *Bezwaren tegen de geest der eeuw* (1823), een geschrift dat nogal veel stof heeft doen opwaaien, aldus verwoord:

„Een geest van dwaling is uitgegaan over het mensdom, en doet aan eene hersenschimmige volmaaktheid buiten den bovenmenschenlijke weg door Gods Openbaringen aangewezen, gelooven en met dweepzuchtigen ijver arbeiden”.

Deze houding tegenover het verlichtingsdenken is ook merkbaar in de benadering van de deugden. In het

verlichtingsdenken en de in die geest geschreven kinderliteratuur van bij voorbeeld H. van Alphen, zag men de deugd als een gevolg van kennis en de ondeugd als een ontbreken daarvan. In de protestants-christelijke kinderliteratuur zag men de deugd als een vrucht van het geloof en de ondeugd als een gevolg van ongeloof en zonde, waarvoor men God vergeving moet vragen. In *De vlieg* uit *Kindergedichtjes* (P. van Eik, 1853), waarin een kind een vlieg martelt, komt dit als volgt naar voren:

*„Vraag vergeving aan den Heer,
Door berouw bewogen!
Doe het dan toch nimmer weêr,
Houd steeds God voor ogen”.*

De bijbel als geloofsstuk nam binnen het Réveil een belangrijke plaats in. Men moest dan ook niet veel hebben van de rationalistische bijbelkritiek, die in die tijd opkwam, omdat men deze zag als een directe aantasting van de onfeilbaarheid van de bijbel. De bijbel zag men als een richtsnoer voor het leven: in de kinderliteratuur worden dan ook vele bijbelteksten genoemd om bij voorbeeld de deugden te motiveren en om levensvragen te beantwoorden.

In het verhaal *God bestuurt alles* uit *Winterlooveren* (C. S. Adama van Scheltema, 1854) wordt als volgt op het belang van het lezen uit de bijbel gewezen: *„De geschiedenis van Jacob's vader leert ons het nuttige van het bijbellesen. Daardoor kwam hij tot nagedachtenis, toen tot inkeer, zoo gevoelde hij berouw. Hij leerde uit den*

Bijbel den liefdenrijken God en den Heer Jezus kennen. Hij leerde uit dat heilig boek, hoe hij handelen moest om beter te worden; hoe goed de Heer is, en hoe Hij bij berouw en beterschap de zonde vergeeft, als wij Hem er oprecht om bidden. Kinderen! De bijbel is Gods woord. Als wij daarin lezen is het, alsof God tot ons spreekt. Lezen wij er daarom nooit in zonder eerbied en bidden wij Hem om hulp, opdat wij leven mogen, zooals de Bijbel leert dat God het wil.”

In deze kinderliteratuur wordt de bijbel ook wel eens op een wat bedenkelijke manier gehanteerd, doordat men op een bijbelgedeelte te veel de fantasie de vrije loop laat gaan. Dit is bij voorbeeld het geval in *De gems* (J. de Liefde, 1851), waarin het bijbelverhaal van Abraham's offer van Izaak wordt geïmiteerd en als voorbeeld wordt gebruikt van de kinderlijke gehoorzaamheid en opofferingsgezindheid.

De inhoud van dit verhaal is als volgt: Een houthakkersgezin raakt ingesneeuwd, nadat het bovengenoemde bijbelverhaal door de vader aan de kinderen is voorgelezen. Eén van de kinderen, Hendrik, is aangedaan door de opofferingsgezindheid van Izaak.

De honger wordt na een aantal dagen nijpend. Hendrik biedt zich dan aan als offer, zodat zijn lichaam voor de komende dagen voedsel zal kunnen bieden aan de overige gezinsleden. Na enig aarzelen en tegenstribbelen van de kant van de ouders, zien zij geen andere weg. Net op het moment dat de vader zijn bijl op de nek van zijn zoon wil laten vallen, valt in de keuken een gems door de schoorsteen. Zo ver-

